

ALI SO BILA NA LJUBLJANSKEM BARJU KOLIŠČA?

Josip Korošec

Pri splošni problematiki kolišč je mogoče najbolj zanimivo vprašanje, ki se v zadnjem času zelo često postavlja v zvezi z evropsko predzgodovino in ki se ukvarja s problemom, ali so obstajala v predzgodovini kolišča ali ne. Raziskovanje kolišč je v predzgodovini Evrope precej omejeno, kar je pa delno v zvezi tudi z njih razširjenostjo. Najbolj znana so predzgodovinska kolišča na alpskem področju in sicer v Švici, bila pa so tudi v Južni Nemčiji, v Avstriji, v Jugoslaviji in Severni Italiji. Izven alpskega področja imamo posamezna kolišča tudi v Severni Nemčiji, v Skandinaviji, v Vzhodni Prusiji, na Češkem, v Britaniji itd. Takšna kolišča so se predvsem uporabljala na jezerih, pa tudi na rekah in na močvirjenem zemljišču, ako imamo za kolišča vse naselbine, ki so bile postavljene na navpično v tla zabite kole. Kolišča se pa uporabljajo tudi še v kasnejših časih, ponekod celo še danes, pač pa se o teh manj razpravlja. Najbogatejša dežela s kolišči, Švica, je pa doslej dala že nekaj zadevnih zanimivih rezultatov in tudi raznih gledišč, ki se pa navadno sčasoma nekoliko menjajo, so pa v bistvu osrejena vedno okoli istih problemov. To se je pokazalo tudi nedavno na kongresu predzgodovinarjev v Varese, kjer so se pokazale kar tri struje. Prva struja je popolnoma znikala obstoj kolišč. Po mnenju Pareta kolišča (Pfahlbauten) v pravem pomenu besede sploh ne obstajajo. Danes odkriti navpični koli naj bi služili le za utrjevanje zemljišča, na katerem so bile naselbine. Po njegovem mnenju so bili koli zabiti v tla in služili kot podlaga za naselbino. Drugo mnenje posameznih predzgodovinarjev je, da se pač vsi objekti, pri katerih so vertikalno v tla zabiti koli, morajo tolmačiti kot kolišča. Na tem gledišču so predvsem posamezni italijanski predzgodovinarji. Tretje gledišče, katerega zagovorniki so največ švicarski arheologi, pa diferencira kolišča v nekoliko skupin. Ti so mnjenja, da predstavljajo kolišča (Pfahlbauten) le stavbe, oziroma naselbine, ki so nekdanj stale neposredno na vodi, tako kakor jih je tolmačil že Keller. Ostale naselbine, čeprav so stale na navpičnih kolih, pa mislijo, da ni mogoče tolmačiti kot kolišča. Tako bi kolišča predstavljala le tiste naselbine, stoječe na kolih, ki so se vzdigovale neposredno iznad vodne, jezerske gladine, medtem ko druge naselbine, čeprav so bile na jezerskem obrežju ali pa na močvirnem zemljišču, in so se tudi vzdigovale iznad tal, ne predstavljajo kolišč. Tako ta del predzgodovinarjev povezuje vprašanje kolišč z mestom, kjer so take naselbine, ne pa z njihovo obliko ali načinom njihove graditve.

Iz teh vzrokov se je pojavil danes tudi že dvom, ali so na Ljubljanskem barju v resnici bila kolišča, ali so pa tu bile naselbine drugačnega značaja. Ker

je ta dvom upravičen, čeprav le delno, bom skušal pokazati na nekaj momentov, katere moramo vpoštevati. Že na drugem mestu¹ sem se dotaknil večine novih ugotovitev, tako da je problem dokaj jasen, čeprav ga ne smemo generalizirati na vse sorodne in podobne naselbine na Ljubljanskem barju.

Kot prva naloga je pred nami ugotovitev mest, kjer so stale naselbine na današnjem barju. Okoli tega vprašanja se je pa že veliko razpravljalo, vendar pa končnega gotovega rezultata kljub novim raziskovanjem tudi danes še nimamo. Starejši raziskovalci, kot so W. Schmid, Deschmann in drugi, so bili prepričani, da so kolišča stala na vodi. Tudi Ložar je zastopal to mnenje,² vendar si ni bil na jasnem, ali so kolišča bila na samem obrežju, ali pa tik ob obrežju.³ Ta moment se pa ni pojavil samo pri vprašanju kolišč na Ljubljanskem barju, temveč tudi pri raziskovanju švicarskih kolišč že takoj na samem začetku.⁴ Vendar je pa kasneje Ferdinand Keller začel razlikovati tista kolišča, ki so stala na vodi od onih, ki so stala ob vodi. Ložar je le bolj domneval, da so kolišča na Ljubljanskem barju stala na vodi, saj je sodil, da so se le ta pomikala za umikajočim se jezerom in zapuščala zamočvirjeni del barja.⁵ S tem glediščem se pa ni strinjal že Melik,⁶ ki je sodil, da so stala kolišča le v zelo plitkem jezeru ali pa v obrežnem območju.⁷ Nova raziskovanja so pa prinesla nekaj novih momentov, na temelju katerih je mogoče sklepati, da so doslej znana kolišča v svojem nadaljnjem življenju stala le na zamočvirjenih tleh. Ni pa še raztolmačeno vprašanje, ali kolišča pri sami gradnji niso vendar bila postavljena sicer tik ob obrežju, vendar pa na vodni gladini sicer plitkega jezera, ki se je pa kmalu in naglo umaknilo. Samo pri višjem vodnem stanju, pri poplavih, so kolišča dospela zopet pod vodo.⁸ Možnost kasnejšega poplavljanja je predpostavil tudi že Ložar.⁹ Ako pa tudi predpostavimo, da so kolišča stala na začetku na vodni gladini, moramo zopet vpoštevati tudi to, da jezero v pravem pomenu besede ni niti več obstajalo. Tu so bili le še plitvi ostanki nekdanjega jezera, ki so se ohranili v globljih kotanjah. V resnici so pa bila na mestu, kjer so bila kolišča, le bolj neprehodna tla, ki so se pa poleg tega tudi še hitro čisto zamočvirila. O tem dovolj zgovorno pričajo barske rastline, ki so se ohranile v kulturni plasti.

Glede na stališče večine švicarskih predzgodovinarjev nimamo na Ljubljanskem barju v dosedaj znanih naselbinah, ki so sicer v območju nekdanjega jezera in so stale ali v plitvinah tik ob obrežju, ali pa le na zamočvirjenih tleh, opravek s pravimi kolišči (Pfahlbauten), temveč le z naselbinami na zamočvirjenih tleh. Seveda je pa to klasifikacija le glede na mesto, kjer so take naselbine bile. Na drugi strani je pa zopet način graditve takšnih naselbin popolnoma identičen s pravimi kolišči. V določenem redu so bili tudi tu v tla zabiti navpični

¹ Arheološki vestnik, Ljubljana 1954, 5 sl.

² Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, Ljubljana 1942, 95.

³ GMDS 1941, 6 sl.

⁴ Mittheilungen der Antiquar. Ges. in Zürich 1854 (I. Pfahlbauten), 80 sl. — l. c., 1858 (II. Pfahlbauten) 120.

⁵ GMDS 1942, 90 sl.

⁶ Melik, Ljubljansko mostiščarsko jezero in dediščina po njem, Ljubljana 1946, 71 sl., 78 sl.

⁷ l. c., 84 sl.

⁸ Arh. vest. 1954, 17.

⁹ GMDS 1941, 6 sl.

koli, na katere so dajali prečna bruna, toda ne ob samih tleh, temveč v neki višini iznad tal, ki je pa danes ne moremo ugotoviti. Tako je bil pod, na katerem so bile stavbe, vzdignjen od tal in stavbe naselbine niso mogle trpeti od poplav, niti od neposredne vlage zamočvirjenega zemljišča. Vprašali bi se lahko, ali smo upravičeni takim naselbinam odrekati pomen kolišč, ko je bila njih oblika ista, ravno tako pa je bila ista tudi njih graditev in celo njih namen, kakršnega so imela prava kolišča na vodni gladini. Tudi pri švicarskih arheologih je, kakor kaže, to le bolj stvar poimenovanja, ne pa nekakih bistvenih razlik. Edini različki so mogli biti v tehničnem načinu ali pa v predpripravah postavljanja takih naselbin, glede na to, da so ene na vodi, druge pa le na zamočvirjenih tleh. Toda tudi v tem ni bila kdove kakšna razlika, posebno še, ako so kolišča stala v bolj plitvih obrežnih predelih. Za to ne vidim nikakršnega vzroka, da bi barjanskim doslej znanim naselbinam odrekli pomen kolišč. Pač pa bi jih mogli samo glede na mesto, kjer stoje, nekoliko diferencirati. Ker v našem izrazoslovju danes ne poznamo več vrst zadevnih izrazov, bi mogli t. i. prava kolišča (Pfahlbauten) označiti kot vodna kolišča ali pa kolišča na vodi za razliko od naših, ki jih moremo imenovati kolišča na močvirnatih ali barjanskih tleh.

Vsa naša doslej raziskana kolišča imajo pa značaj pravih kolišč, ki so identična s kolišči na vodi. Ni pa izključeno, da se ne bodo našli tudi drugi tipi naselbin. Na zamočvirjenem zemljišču je mogočih nekoliko tipov, ki jih poznamo tako v Švici kakor tudi v Italiji. Za to je pri nadaljnjih raziskovanjih Ljubljanskega barja nujno paziti na razne variante, ki se bodo pojavile, kakor tudi na razne tipe naselbin. Kakršnekoli predpostavke takih momentov so pa danes še odveč, dokler ne bo znano večje število naselbin na Ljubljanskem barju.

ZUSAMMENFASSUNG

Ist es sicher, dass am Laibacher Moor sich Pfahlbauten befanden?

Im Zusammenhange mit der Frage, welche Siedlungen als Pfahlbauten anerkannt werden können, entstand auch die Frage, ob sich am Laibacher Moor echte Pfahlbauten oder irgendwelche andere Siedlungen befanden. Einige, besonders schweizerische Forscher begannen zu zweifeln, dass wir an unserem Moor überhaupt mit Pfahlbauten zu tun haben, obwohl unsere Siedlungen auf die gleiche Weise wie echte Pfahlbauten gebaut wurden, das heisst, auf aufrechten in den Boden gestossenen Pfählen, auf welchen der Boden über die Spiegelfläche so erhoben wurde, dass die Bauten selbst weder durch das Wasser, falls die Bauten am See sich befanden, noch durch die Feuchtigkeit auf einem vermoorten Grundboden, noch durch Überschwemmungen, wenn auf dem Seeufer gesetzt, bedroht werden konnten. Es handelt sich hier nicht um die Wohnart und um die Form der Siedlung. Ebenfalls auch nicht um die Bauart, die Hauptfrage ist hier die Lozierung solcher Siedlungen. Dieses Problem, wo nämlich am Laibacher Moor die Siedlungen standen, ist noch nicht endgültig gelöst. Es gibt Elemente, die dafür sprechen, dass die Siedlungen über der Wasserfläche des damals bereits stark versiegenden und nur noch in tieferen Grundgruben sich aufhaltenden Sees selbst gebaut werden konnten. Jedoch auch in solchen Beispielen wurde die Stelle, wenn auch vorher noch über der Wasserfläche, bald

